

Տարեկան 10 բարլի, վեց ամիսը՝ 6 բուրլի, երեք ամիսը՝ 3 բ. 50 կ.
ամիսը 1՝ բ., հասում 5 կ.

ბაქო-თბილის-ჯეიჰანის საზოგადო. თბილის. რედაქცია „ნორ-დარ“
 Խոսք Թիֆլիս. Րեդաქցիոն „Նոր-Դար“

Նորազարթի ինքն բաց է ամեն օր (լսացի ոտն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունում են ամեն լիզուներսով: Յայտարարութիւնների բաժին 2 է., լեկլայմների համար կրկնապատիւ:

ՌՈՒՍԱՅ ԷԼԷՔՏՐՈՆ-ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻ

፳፻ ሆሆድህ ቴ ጳሊሀፋድ ፳፻

Ակցիոներական ընկերություն վարչությունը, սրանով պատիւ ունի յայտնելու, որ նա թույլ է տրել

ԲԱԳՈՒՆՅԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

քատրոնական հրապարակի վրայ. Այսաֆեյովի
տանը, պոստատան դիմաց.

Հայտէ նամակների համար.— Акц. Общ. Русск. Электр. заводовъ
„Сименсъ и Гальске“ Баку.
Հայտէ նոսազրների համար.— Сименсъ-Баку.

(118)

10—6

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱստՆիւրդող.—Քաղաքական աշխարհից։

Քրոնիկոն.—Լուրբը։

Կեդ գրում են.—Շուշուց։

Իրեթի վիճակը Սալմաստ-Ուրմի-Սոսլուրդալի կողմ։

Թիդիկոն.—Թիւննիւր.—Շուշուց։ Նամակ Փրանսիայից, Պարիզ։

Քաղաքական.—Տրանսվալ։

Գերմանիա։ Փրանսիա։ Սերբիա։

Հեռագրին բը։

Թերեղէն։

Բանասիրական.—Ութ օր ի վանս. Բանդալէնի թշվիւր։

Տեղեկատու։

Յայտարարում։ Թիւննիւր։

Թիֆլիս, 22 սեպտեմբերի 1899 թ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Հարարուրդեան թագաւորութեան մէջ ընախուոյ ազգերը միմեանց դէմ շարունակում են իրենց ներքին վէճը: Աւստրիա-ունգարական պետութեան մէջ, ինչպէս յայտնի է, բնակում են զանազան ցեղի և լեզուի պատկանող ազգեր: Եւրոկրի թագաւորական պատմութեան հետ քիչ-շատ ծանօթը գիտէ, որ այդ պետութեան բնակիչները բաղ-

առ, ու կրկին գետին կխնայ, բաներ մը կըսէ, չեն հասկնար... Կանցիին ժամեր. կըտեսնեմ, որ եկեղեցւոյ մէջէն բազմութիւնը տակաւ ցցուելու վրայ է. նկեղեցի կըմտնեմ. օ. Բանդալէոնի պատկերին շուրջը նստած են վաներին վարդապետ ու սարկաւազները, առաջինն չիլիեններով ու պղծի՛մ զրամներով լեցուն պիտոններ ու սըրը՝ մատուցներ, Եւե-տարաններ ու խաչեր գլուած. անքուն են, յայտնի է իրենց աչքերէն: Քիչ մը անդին քանի մը ժամ առաջ մեր տեսած լուսնոտ աղչիկը եկեղեցւոյ մէջ քարե-րուն վրայ անգգայ վիճակ մէջ տարա-ծուած է: Չարդապետ մը կըհարցնեմ, ի՞նչ այդ աղչակն անգգայով ինք միշտ այսպէս 3—4 ժամը կ'առնէ: Չարդա-պետը կըպատասխանէ. «Ո՛չ, այստեղի անգգայութիւնն արտաքույ կարգի է»:

Աւերի անդին կըլառաջանած գէպի ե-
կեկեցելոյ արեւտեան մեծ դուռը, սրուն
նիւրսի կողմն անոք անօդակաւն 15 16
տարեկան պատանիի մը, իցուն կըս-
ներով, երկար հինցած մայկերը ոտքին
ու վարդիկ հագած՝ գիւնի քարերուն
վրայ, փռչններուն մէջ սխալակ կըտա-
վարէր, քիտերը կըհանկըռէր, ոտքերը
թափի ի թափ կ'ըզարնէր, միշտ անկան
սրապուծ խամր ձնօքերով իւր կործէքի
ու փորի զգեստները պատուր կուզէ, ու
անդպա կընկողմանի գետնին վրայ: Կը-
լանգնիմ քովը, սիրտս կըլիզէկ, ջղա-
յն տենպի մը քրտնէր կըհոսի վրայէս,
հարմոյնս բոլոր մազերը կըսանխտի,
կողովէիմ, կըլապառախմ լոսիւխի. ու հոս
տնիվըջ խորհրդած ութիւն մըն է կտակ-
իւ՝ մաղբկային անհաստուն վիշտաբու,
տեսբու, տատապանքնբու, չարչարանք-
նբու, հիւանդութեանց ու անտնորու

կացած են զերմանացիներից, ուն-
գաբաղանից, մեծ մասամբ սլա-
ւեան ցեղին պատկանող ժողովուրդ-
ներից, ինչպիսին են չխիսը,
լեհերը, ռուսները, լիտվա-
ները, սերբերը, այլև իտալացիներ,
ռումիններ, հայեր և այլն:

Ազգայնութեան սկզբունքը 1848
— 49 թ տականներին, Միգերնի-
լիսի աեծիւմի խորտակումից յետոյ,
աղաւտ ճանապարհը գտնելով, առաջ
գնաց, Թւլլտեւ մինչև օրս էլ Աս-
տրիան ճանաչուած է իբրև հւր-
պական պետութիւն, շնորհիւ Աս-
տրիայի գերմանացիներին, որանք, ի-
րենց կուլտուրայի բարձրութեամբ,
տիրող և կառավարող տեղ են բռն-
նել աւստրիական պետութեան, մէջ
— անուամենայնիւ, յնչպէս վերը
նկատցինք, ազգայնութեան սկըզ-
բունքը, մարտնչելով Տին աեծիւմի
դէմ, աւստրիաբնակ ազգերի մէջ
գարթեցրցր ազգայնութեան գի-
տակցութիւնը։ Ունգարացիները
(մաջաւները) կարողացան գրեթէ
անկախութեան հասնել, ստանալով
կատարեալ ազգային ինքնավարու-
թիւն և այդ պէն չափով, որ մին-
չև 1867 թ. աշխարհին յայտնի Աս-
տրիան վերափոխուեց Աւստրիա-
Ունգարիայի։

Հաբօրուրդեան գահին հալատակ աղ-
պերի մէջ ինքնուրոյնութեան ձրգտ-
ման մրցումն սկսուեց, լեհացիները

բայ, թէ ամենաճոխ իշխանէն, թագաւորէն ու մեծազարթեամ հարուստէն տկար մինչև այդ թշուառ, աղքատ տղան, միօրինակ, այս աշխարհային պատահարից ենթարկուած են, առանց բացառութեան, բոլորովին զուրկ լինելով իրենց այս տեսակ ցաւերուն ողբի դանին մարդոցմէ զանկու հնարարորդներէն. ու եթէ Աստուած այս ցաւերն ու մահը չի տար անուղղող մարդո՛ւն.՝

Եւ այս պատահանելով է, որ մարդ ինքեան չարագործ, սրբան անխիղճ անաստուած մը լինի, այսպիսի պարագայից հանդէպ՝ ստիպուած է անգամ իր կանդ առնուլ ու մտածել և «իշխու»-ն արցնել: Ողջամիտ խորհողն ասոր պատասխանն իսկոյն պիտի գտնէ՝ թէ հոս ունայնութիւն ունայնութեանց, ամեայն ինչ ընդունայն է և թէ՛ այն իշայն ընդունայն չէ, զոր «տեսան»ք ըրեք հայելի օրինակաւ: Ու մի միայն յորան, այլ փրկիստիպօրէն կարելի է նաեւ կարել, թէ ինչպէս որ օրումն աստիկ ինքութեանց ու յոգնեցուցիչ աշատութեանց կրթաշուրջ վրէնքուն արքին լուծի իւնն ու հանգստութիւնը, հօգին ալ անժանօթ աշխարհներու է՞ և երազներով կըրգաղի՞ այնպէս ալ այս շէշտաշայն փառանկարոր տառապատց պիտի ժամարենէ, զպալի աշխարհը, որ փրկը տայ մեր ցաւերուն: Մենք ու կամու շեղեցանք մեր բուն նիւթէն, և ասի վարձեալ կըլլեալաւ առանց ասոր: Երազիսականներ կանդ կանոնն ու աշխարհը ալ այս սրտածմիրիկ տեսարանը կըրտեն: Տղան ջանք կընէ նստալու, արձակ կ'իյնայ, աշքերը բառալով չորջր կ'ուզուի ու անորը նայուածք մը կը

բաւականին արածնուլ լինենք սոս-
ցան, չխելք վնասով աւելացրի-
նքնց պահանջները և բանն այնտե-
հասցրցին, որ Բաղնու մինիստ-
րութեան օրով, ելժ ոչ պարլա-
մնտական օրինական ճանապարհով
լոկ մինիստրական կարգադրու-
թեամբ կարողացան իրենց հայրենի
երկրում Բոհմիայում չնկ լեզուն
հաւատարեցնել գերմանականին,
այսինքն՝ մինչև այդ ժամանակ
պետական ճանաչուած լեզուին։
Ելգպիսով՝ բոլոր պետական, վար-
չական, գտտարանական հաստատու-
թիւններում գերմաներէն լեզուն
հաւատար և պարտաւորեցուցիչ էր
հաստատուած չխելքնդ։

Բոհեմիայի, այլ և ամբողջ Աւստրիայի գերմանացիները վրդուկեցան և իրենց լեզուն ստորագրուած հաւժարեցին: Արդէն չհետքի և աւտորիական գերմանացիները միջև շարունակուող ազգայնութեան կռիւն աւելի սաստկացաւ: Մէկ կողմից չեխերը ձգտում են իրենց ազգային ինքնութիւնութեան և լրենց իրաւունքն են համարում Բոհեմիան չեխացնելու, միւս կողմից Բոհեմիայի գերմանացիները երկար դարերի ընթացքում Բոհեմիայում իրենց բնածախքով տիրող գերիշխող հաւժարուելու և գերմանական լեզուն չեխերինն ստորադրելու ամենինն ցանկալի ինչ հունին:

մը և 10 փարանոց մը չնույ՛հ լենել կա-
ղաքէ, կըմուլատայ. խնդիրքը կըկատարուի.
կերթն են կըզգաստատայ, կընիստի ու իւր
կուրծքէն կախուած փոքրիկ դրամա-
պահը բանիւ կուտայ ու 10-հոցը մէջը
դնել տալով՝ դրամները համբիւ կուտայ.
բոլորն ալ պղինձ դրամներ ևն 20—25
դուրանշի չափ: Ջուրն ալ կըլիմէ փոքրիկ
փարչէ մը, սոքի կանդինով դէպի սե-
ղանը՝ ա. Բանդալմանի պատկերը դիմե-
լուն շահը կըլնէ, իգուր. ծնկուրները կը-
շաղկիւն, ի կընար յառաջանայ ու կիկնայ կը-
տաքիկներ, ու բոլոր նիւրկաներն իրա-
ւամբ ցաւելով այդ շարչարուած պատանե-
ղոյն՝ ա. Աստուածածնի, ա. Բանդալմանի
ու Տըրոջ կըզլմեն, կաղօթն աւտոր
ժօշխովնան համար, ամենուն ղէմը
դիւրինախ արգահատանքի ու ցարի ար-
տայայտութիւն մը կըլիով: Քիչ տառջ
կեր տեսած միւս լուսնոտ աղջիկն ալ
կըգաստացած՝ հանդիսատեսն է ներկա
լուրիկ սիրուն երեսներով աղջիկը. ու ս
փառէ ինչեր կըխորհի ի տես ասոր. իւր
էմքը կըզլիտիմ, անխռով հանգարու-
թիւն մը: Պէս օր է. կեկեկեցիկն դուրս
կիլիմ. բոլոր ժողովուրդը երամ երամ
առած ճաշերին կընեն: Երկասուսըղ-
եր, նշանուածներ, աղջիկներ, կիներ
արարկ կեկեկեցու մէջ տեղի ունե-
ւածներէն բոլորովին անտեղիանկ կամ
նիւղայ անտարբերութեամբ մը վերա-
բուրելով իրենց չաւքն անցած զար-
ածին ու անցնողներուն ալ հեղեական
կիտարի մը ձգելով՝ իրենց կերուխու-
նն կըտային՝ պինդ շիշերն ու տիկերը
նաւերինն իրարու հտեկ գտալէնիւր
արպելով ու անմիջապէս չեղած զլիկ ու

Ելք կուտի շնորհիւ առատորական
պարբերակնոր յայտնի սկանդալներից
յիտոյ վաճառեց և առատորական
կառավարութիւնը փորձեց առանց
պարլամենտի կառավարել երկիրը և
կոռուղ ազգերին հաշտեցնել:

26.10.1991 թ. իրենց ազգային իրաւունքներին ընդարձակման են դիմում, գերմանացիները պահանջում են լեզուներին հաւասարութեան մասին արձակուած հրովարտակի ոչլինչացումը:

Բաղենու, Գառչի մինխառու:
Ժլունները ոչինչ չկարողացան շի-
նել, ընկան:

Տնունի մինիստրութիւնը ևս ընկաւ՝ շկարտդանալով կռուող ազգերին հաշտեցնել:

Հիւսաւորից երևում է, որ Վլարու
կազմած նոր մինիստրաութիւնը պի-
տի հաշտեցնէ, կուտղոյնիւն, որոնք
միմեանց ոչ մի գիջումն չեն ու-
ղում անել:

ᑦ ᑭ ᑎ ᓃ ᑭ ᑎ ᓃ

Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի սեպտեմբերի 20-ի նիստին զեկուցուեց նահանգապետի պաշտօնակատարի հաղորդագրութիւնն այն մասին, որ Յովհասի կառավարչապետը հաստատել է ամուրդներին համար հիմնուելիք քաղաքային սրահի կանոնադրութիւնը Խարխուլը որտեղ բանալ յիշակ սրահը և այդ բանի համար յատկացրեց 800 ռ. — Նոյն նիստում քաղաքային խոր.

հարական երգ մը, խաղ մը սկսելով: Ու
զայայուն մարդը, գալմաջած, մառած ու-
թիւններով մարդկային հոգեբանական
հակադիր երևելթիւներուն խորը թափա-
ցել իր ճգնիւ. քանի մը քայլ սնդին
տրտմութիւն ու հոս ուրախութիւն. . . .
Ամեն կողմ՝ չէր չինքնու, ոսկերիչներու,
ուտելիքներու ու զանազան տպանք ու
կարափոխներ վաճառողաց աւետարական
մեծ հրապարակ մը կամ տօնաւաճառ մըն
է, որ պարզուած է Դիւղացի կիներ ու
արջիկներ իրենց բազմաբանգ զոհասնե-
լու ու բայեկիլթի օրիորդներ ու տի-
կիւններ փետարլի ու ծաղկալից գլխարկ-
ներու տակ ճաշակաւոր զոյնքերով չըջա-
րդիտանելով պճնուած՝ ուրախ ու հեշ-
տալի ժպիտները դժբերուն վրայ՝
կանգ կառնուն տմեն մի վաճառատրոջ
ուսջէ, ոչ այնքան գնելու՝ որքան հրա-
պարակել վրայ իրենց վաճառուելու ու
ստիպուելու մասը:

վանահայր Պատարկոսէն կրտսեղեկ-
անը, թէ եկեղեցական հանդէսը կամ
սխառասանքը քանի մը ժամ յետոյ—
ամբ 4-ին պիտի սկսուի: Ժամ տուաջ
անտնտոյ տեղ մը բռնել կըխորհնի
ուրաք բազին մէջ, որմէ կարելի բլլայ
Բանդակոնի նոր պատակերի մաքա-
րումը կամ դուրս բերելու թ'ափօր-
ենելի: Ժամը 1. 30-ին զանգալահարու-
ւինը կըսկի ու ժողովուրդը կըդիմէ
Լպի վանքի բակը: Նս եկեղեցի կեր-
ամ, որ տեղի ունեցած արարողու-
եանց տկանատես լինիմ իմ մահաաւոր
տաքքըութ ինտ լցուցանելու համար,
էն զիս կրտսեղն չերթալ, որովհետե
դը մէջոցին հիկեցելոյ մէջ մնալ ան-
սրելի պիտի լինէր, չեմ տարտ: Նկեր-
ու կըմտնիմ. լինե ոչ այնքան բազմու-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԱԻԹ ՕՐ Ի ՎԸՆՍ Ս. ԲԸՆԴԸԼԵՈՆ ԲԺՁԿԻ *)
(Նամակ Կիպրոսից)

Յուլիս 26/7 օգոստոս երկուշաբթի առաւօտ է. ամեն ոք արթնցած է. վանքի բակը եւ վանքէն դուրս, ամեն տեղ մարդկային ահալին բազմութիւն կայ. ամեն ոք փութացած է այսօր հասնիլ, որովհետեւ յետ կէս աւուր Ե. Բանդալէնի եկեղեցւոյն մէջ իւր պատերազմականացման արտոգոյթի հան ներկայ գտնուել ըստ, իւրեանց հաւատքն ու կարծեացը, մեծ երջանկութիւն ու բարգաւաճութիւն է. Թողունք, որ ուխտաւորները մի կողմանէ գտն: Անգամ մը եկեղեցւոյ բակին ահնարկ մը կընտեսնք ու կողմէնք եկեղեցիլ խնդնել. անկարելի է: Եկեղեցւոյ հարաւային դռներէն դուրս խուռներամ բազմութիւնը պատռելով 16—17 տարեկան կարմրագոյտ սիրուն աղջիկ ու կարմրակի երեսներով մարտն յարջիկ մը կը հանան, ու բակի քարերէն վրայ կը տառածեն: Լուսնոտ քաղաք է, որ եկած է ջնքմ եռանդով ու հաւատարմօք. Բանդալէնի բժշկութիւն հայցելու: Իւր զինուան վերեւ կին մը ու երեսուստաբարդ մը, որ անտաքալոյս մայրն ու եղբայրն ըլլալու են, ձեռքերն ու երեսները բռնելու ու շոյելու վրայ են: Կ'ըս ժամու չափ անզգայ կը մնայ. յանկարծ աչքերը զօջ՝ օտար կըլանալի, դարձեալ անզգայ, բոլի գտնաւորներ կը թէ, Կ'ըսք իրատայ, զգալի ներք, զգալի սուրբ վագի կուգէ, կըրտնեն, թող չեն

հուրդն անհետանք թողեց ուսուցչուհի-
ները և դաստիարակչուհիները փոխա-
դարձ օգնութեան ընկերութեան մի
խնայիրը, որով վերջինս խնդրում էր
մարտական գիժաց գտնուած քաղաքա-
յին հոգիքից 200 քառ. սաժէն մի պե-
տին յատկացնել ծերացած ուսուցչու-
հիներին ապաստարանի չէնք կառուցա-
նելու համար: Մերժուեց նմանապէս
աղջկանց 2-րդ գիմնադիւնի վարչութեան
խնդիրը, որով վերջինս խնդրում էր
800 քառ. սաժէն գետին յատկացնել
գիմնադիւնի համար սեպհական շէնք
կառուցանելու համար:

Ներկայումս Անգլիոյ կառուած գո-
յալի ին մանկադպրոցներէն միւսը
սիւստեր վիճակում համար Գովկա-
սի կառավարչապետի օգնական գին-
ւելաւ. Ա. Ա. Ֆրեդէրիկ Նախագահութեամբ
կառուած խառն յանձնաժողովը, «Նով.
Օր. Ե» անկող, շուտով կրկին իւր աշ-
խատանքները: Յիշեալ փոփոխութեան
գլխավոր հիմար պիտի կազմէ գլխահար-
կի վերաժողովը հոգային տուրքի:

Բանտային գլխավոր վարչութեան
կառավարի Ա. Ն. Սորոմինը Պետեր-
բուրգի միկնիւ է Գովկասի տեղական
բանտները պիտի շարունակէ:

Ճանապարհների հարգողացու-
թեան միջոցով իշխ. Մ. Ի. Խիլովը,
ինչպէս հարգողացիք, Թիֆլիսում սպա-
ւում է վարչ. սեպտեմբերի 24-ին: Մի-
նիստը, ի մէջի այլոց, պիտի գլխի
Թիֆլիս-Կարսի երկաթուղու պոստային-
մարդատար գնացքի խորտակման տեղը:

Միւլ-ըստիային աշխատանք-
ները պիտի շարունակէ, շուտով Թիֆլիս
կազմէ երկաթուղու ծախսերի միջոցա-
րէն անսնանք յանձնարարութիւնների
պաշտօնակար Ա. Վ. Վարդան:

Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի ա-
ռաջիկայ նիստում կըքննուի քաղաքային
վարչութեան գլխավոր քաղաքը երկը-
տրակալն լուսավորութեան խնդ-
րի մասին:

Ճանապարհների հարգողացու-
թեան միջոցով իշխ. Մ. Ի. Խիլովը,
ինչպէս հարգողացիք, Թիֆլիսում սպա-
ւում է վարչ. սեպտեմբերի 24-ին: Մի-
նիստը, ի մէջի այլոց, պիտի գլխի
Թիֆլիս-Կարսի երկաթուղու պոստային-
մարդատար գնացքի խորտակման տեղը:

Թիւն կայ. միայն եկեղեցւոյ մէջտեղը
չընտանաւ տմբոս մի կրտսերի, որուն
մէջը գիւղային հովիտ կին մի իւր քովը
17 տարեկան աղջիկն առնուի՝ կուլաւ:
Այս աղջիկն ալ ուրիշ լուսնոտ մին էր,
սպիտակ գէմով, շնորհալի կազմուած-
քով սեւը հազած տառապեալ մը, որ
դեռ նոր կէտէն էր բժշկուելու համար:
Մօրը քով տնի մը յիշած ու կուլուգիկ
նստած, աչքերը կիսախփու ու դէպի
գետին յառած՝ երեքտակ ն հոսանքի
հարգողի ին տղած զոգումին նման՝
ամբողջ մարմնով կըրողար: Այս վայր-
կաններ տեղը ու մէկ մըն ալ ջրակի
սառստիկ ցնցմամբ՝ գոյարարութեամբ ու
աչքերու, ձեռքերու և ոտքերու առաձ-
գումներով՝ մօրն օգնութեամբ, աղջիկը
գետին տաքածուցնու, և անմիջապէս
յետայ մայրն սկսաւ անոր փորին վրայ
ձեռքերով ճնշումներ գործել, որպէս զի
փոխած տանն փորին կամ կործրին
մէջ գտնուած ու է տեսնելի սողունը
կամ գետնը գործող, զայ, ու աղջիկն իւր
հիւանդութեանն ապաստուի: Այս աղջիկն
բերնէն ալ բուն մը դուրս չեկաւ և
իրեն մեռելոյ կոնայի վրայ անդգայ
պատկեցաւ: Մէկ կողմ կըքաշուի ու
սխառութեամբ յեկեղեցի երթեկէ կը-
դիտուի: Անն ուր պատկուանք, լռիկ
միջոցի ու սրտանց կըքաշուի ու կը-
մարի պատկերաց: Զեռուար տեղերէ
եկած թուրք իրիկ մարդիկ, կիններ ալ
կընկատուի: Որքան ջերմանալով կը-
թան ու Բանդալէնի ու սեղանի բոլոր
պատկերները կարգաւ համարելի ու շօ-
շափել՝ առանց խաշ հանելու. անտարա-
կայ տառապ ալ ունիս կէտէն:

Ժամը 4-ին է. կողմակալող եկեղեցի
կիցնէ. դրան առջև մանրէկազմոյն սովի-
ճամուշ փոխը կըրողները և 15—20 ե-

— Թիֆլիսի վերայի կամուրջը
1900 թուականից կապալով է տրուած
ոմն Մամիկանի, որն այդ քանի հա-
մար քաղաքին առաջարկել է 17,000 քա.
նախկին կապալաւուն վճարում էր
11,200 քա.:

— 1897 թ. օգոստոսի 23-ին Սե-
պտեմբերեան, Խոսեակ Ռազմեան,
Ռեզարա Օսման-օղլի Օրտուս, Իւրահիմ-
Բաղդասար-օղլի և Յովհաննէս Մեղակ-
բեան նախապէս իրար հետ համաձայ-
նութիւն կայացրած՝ սպանել էին Բա-
թումի բնակիչ Զիլվաբեանի Պերճ
անունով 7 տարեկան որդուն, խա-
րէութեամբ տանելով նրան Մահմեդաբա-
դիւր: Քուրդայի նահանգական դա-
տարանը քննելով այս սպանութեան
գործը, Քիւրդեանին մեղաւոր էր ձա-
նաշէլ Պերճի սպանութեան համար և,
զրկելով կարողութեան բոլոր իրաւունք-
ներէր, դատաւարան էր նրան առաձ-
նակ իւր աշխատանքներէ 8 տարի ժամ-
նակով: Իսկ մնացած մեղադրեալներն ան-
պարտ էին ճանաչուած և արդարաց-
րած: Քուրդայի նահանգական դատա-
րանի այս դատաւճիւր դէմ բողոք էր
տրուած Թիֆլիսի դատական պալատին:
Դատ կան պալատը, այն սեպտեմբերի
20-ին վերադառնալով Պերճի սպա-
նութեան գործը, հաստատեց Քուրդա-
յի նահանգական դատարանի վճիւր:

— Աշնան ամեն տեղի և կարգի դրա-
րացները բացուած են, և ամառային ար-
ձապագով ցրուած ուսուցիչները և այլ
դպրոցական պաշտօնականները շտապում
են իրենց պաշտօնատեղիներ:

Մեր հոգեւոր դպրոցներու, ինչպէս
երեւում է, ուրիշ կարգի են տրուած:
Մէկ էլ իմեւում են, որ այսօր ուսու-
ցիչ-քահանան ճանապարհորդութեան է
գնացել, այն-ինչ ուսուցիչը դեռ չէ վե-
րադարձել իւր պաշտօնատեղիներ:

Ջուլու թեմական դպրոցային մասին
մենք բաւական տեղեկութիւններ
հրատարակել:

Այժմ, այդ հոգեւոր դպրոցային հայր
տեսուչը ճանապարհի վրայ է ու Թիֆլի-
սում է ավարտ և Թիֆլիսի վրայով
պիտի իւր ճանապարհը շարունակէ դէպի
ս. Էջմիածին:

Կեղեցականաց տառնորդութեամբ իւր
աթիւնը կուլուցի, ուր և կըկային՝ տ-
ոանց նստելու՝ մինչև առաւելում ժա-
մասացութեան: Եկեղեցին անկառաւի
կերպով մարդկային անհամար բազմու-
թեամբ խնդրէ լցնուած է, առանց
տեղ մը պարտաւ մնացած ըլլալու, վայր
ու վեր մինչև սեղանը, նոյն իսկ եպի-
սկոպոսին աթիւնն առջև, ուր կ'ըլլար
պար առած՝ հազիւ մէկ երկու հոգի
սեղանու շափ տեղ մը թողած էին,
այն ալ տարկաւազ խնկարկութեան
երթեկէն համար: Եպիսկոպոսի աթիւ-
նին քով տեղ մը դիւ կըկային ցնցիկ-
նորգէ կարող էի ամեն ինչ տեսնել: Ա-
ռաջին անգամն էր, որ Գիրիսիայի ե-
պիսկոպոսը կըստնէր, թէ և իւր բարե-
մասնութեանց ու ձեռքերու նկատմամբ
վարդուց լաւ էին: Երկրորդահասակ, նի-
հար մարմնով ու ձուռնակ դէմքով, սեւ-
մօրուս, հազիւ քառասունեանց մարդ մը:
Իւր պիտակազմը կանոնաւոր, անխառն
ու հանգուար. արտադրութիւն մը ու-
նին, որմէ կարծես քաղուած էին իր հոգի,
որպէս ամեն ոք կըխոսեցնէր: Աչքե-
րն առանց կնիկ կամ էրիկ մարդոց սե-
ռելու մեղմ ու անբող հայեացք մը կը
նշտէր այն տեղերը՝ ուր աստիք չկային:
Գիր. Գիրիսու եպիս. ազգաւ գիւղացիի
մը գտնուէր է, իւր ծնողը դեռ ողջ են
ու վանքի եպիսկոպոսաբանը կըքննէր:
Իւր աղայ հասակին մէջ տաղբերանով ու-
չիմութեամբ և ուսմանց մէջ յառաջա-
գիմելով, տեղոյն նախնական դպրոցնե-
րը կաւարտէ ու կերթայ Աթլէն, հոն
կառարկապարճուելու համար: Վերա-
դարձին՝ կըգտնուի Լիւնալ քաղաքին
լուսնաց վարժարանի առաջին ուսուցիչ
կըկարգուի, ուր անցուցած իւր անխառն
կեանքով, մարտը վարք ու բարքով ու

Եթէ վարդական ուսումն սկսելու
միջոցին, երբ գործ չառ կայ և տեսչի
միջամտութիւնը, գործի գլուխ անցնին
անհրաժեշտ է, — այդ միջոցին հայր տե-
սուչը հեռու է մնում գաղանցից, նա-
նակում է, որ դպրանոցը կարող է ամ-
բողջ արքին առանց տեսչի կառավա-
րանի, նշանակում է՝ կայ մի ուրիշը, որ
աւելի լաւ կերպով կարող է փոխարի-
նել տեսչին: Ել ուրեմն ինչ հարկ կայ
այդքան երկար դրողութիւն յիշեալ դպրա-
նոցի տեսչի հարցով:

— Քրանսիական հնագիտական ըն-
կերութեան անգամ պ. Ժեկիէ, Պարս-
կաստանում վերջացնելով իւր Նապո-
լեոնական պեղումները, ներկայումս
Գովկասի է եկել Գորու մօտ գտնուած
նախապատմական քարայրերն ուսում-
նասիրելու համար: Գովկասից պ. Ժեկի-
էն գնալով Պանքրուզի մ. Սոսիւսու և
ապա կըվերադառնայ Պարսի: Իւր հը-
նագիտական պեղումների ժամանակ,
լրագրների առիթով, Ժեկիէն անցնելով
է բաւական նշանուար հնութիւնների
գտնել:

— Խմբագրութիւնն ստացաւ Բ. Խա-
լաթեանց — «Ճանաչողները» դարի
կաւարդ, Թիֆլիս, 1899 թ., էջ 31,
գլխի 15 կ.: Պ. Խալաթեանի այս յօ-
դումն առաջին անգամ հրատարա-
կուած է, «Նոր-Դար» ում, այս ամս:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ
ՀՈՒՆՆԵՐ. — Կոնստանտնուպոլիսի նախա-
դամ Մաւրիկոս վարդապետը հեռա-
գրով հեռագրուած է պաշտօնից: Լը-
սում ենք, որ շուտով յաղաքաւոր ան-
ձրն էլ կայ վաղուց անառաձնորդ մնա-
ցած այս վիճակը:

ԻՐԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ ՍԵՂՎԵՍՏՈՒՐԻՄ
ՍՈՎՈՒՆԴՐՈՒՄ
(Նամակ խմբագրութեան)

Նոր վերադարձած ինքնով Պարսկա-
տանի, մեր բարոյական պարտականու-
թիւնն ենք համար յայտնել հոռեակալ:
Անցեալ տարի, ի նկատի առնելով
հանգամանքները, մենք տեղական մի

ստացած խորձը գիտութեամբ ու կըր-
թութեամբ կըքաշուի ամեն կողմի եկե-
ղեցական ու աշխարհական բարձրագոյն
կարգի ու հղիականաւոր անձնաւորու-
թեանց համակրութիւնն ու սէրը կըքա-
շէ ուր մըն ալ, Կիրիսիայի եպիսկո-
պոսի ընտրութեան ժամանակ, քուէրը
բացարձակ առաւելութեամբ, եպիսկո-
պոսու կընտրուի և իսկույն և եթ սար-
կաւազ, վարդապետ ու եպիսկոպոս կը-
ձուռնորդուի, ու Գիրիսիայի գաւառնա-
նոր ամբողջութեամբ իւր հովութեան
կըքննեն: Մենք չառ, ցուցանք, որ
գիր. Գիրիսու վանքը դեռ նոր եկած լի-
նիւնով ժամանակ չըլլանք գտնել իւր
հոգի քանի մը վայրկեանի առաւելութիւն
մը ունենալու:

Օգին տաքութիւնը, եկեղեցւոյ միջո-
ցով թիւնումն սպասումն ու ան-
համար բազմութեան արտաշնչած աճ-
խային թիւնն անտանելի կըքաշ-
նեն մեզ՝ տեղեկներն մնալ: Քրտիքեւ
Յուրիսու մէջ են, շուրջս դառնալ ու
դուռն կըլի փորձեն, անկարելի է,
ամեն կողմ քուռուած է, դուռն
ալ անհամար բազմութիւն: Ակամայ
կըստիւրբ մնալ իրար կըքաշուի ե-
կեղեցի մտնելու: Գլխաւորով գէմք կը
հովհարանք, դարձեալ պարտաւ քան:
Վերջապէս 40 վայրկեան ժամանացու-
թեան մէջ իսկ տառաւոր մըն է կըստն
որովհետեւ եկեղեցականներու ձեռնար
Բանդալէնի նոր կամ փոխաւորող
պատկեր իւր տեղէն վերցուած ու սե-
ղանի ներքին կողմը բերուած էր: Ինչ-
պէս որ վեր յիշած են, հոյն ու գէմք
կարելի է տեսնել և ոչ ալ տեղէն խա-
տել: Այժմ այս պատկերը եկեղեցւոյ
հիւսիսային դրան կից՝ դուռը պատին

հայ լրագրի մէջ արժանեցնելու Ուրմի
և Սովորողաւոր քաղաքների տարածու-
թեան մէջ առնուազն 12 դպրոց ունե-
նալու հարցը, որովհետեւ այդպէս էին
պահանջում այն ժամանակուայ հանգա-
մանքները. բայց այժմ փոխուել են հան-
գումանքները. այնպէս որ, քաջ տեղեկ
լինելով այդ քաղաքների տարածութեան
մէջ գտնուող թիւրքախօս և հայախօս
հայ ժողովրդի վիճակին, մեր բարոյա-
կան պարտականութիւնն ենք համարում
յայտնել, որ այն կողմերի ժողովրդին
մօտաւոր կորուստից պարտելու համար
անհրաժեշտ է 1 կամ 2 դեղ առնել և
այդ կողմերի ցրուած ժողովրդին հաւա-
քել այնտեղ:

Գործի ընթացքում, մանաւանդ վեր-
ջին տարիներս, հայ գիւղացին այնքան
է հարստահարուել Պարսկաստանում, որ
այլու ոչ մի բարոյական ու չի մնացել
ամուր պահելու իւր գաւառները. աւե-
լացրել դրա վրայ վերջին երկու տա-
րուայ անտանելի թանգութիւնը, գիւղա-
տէրերի, կառավարութեան, քաղաք-
պաշտօնականների, հայոց հոգեւոր իշխա-
նութեան, ցորենաւորների և բիւրյ հրո-
տակարների հարստահարութիւնները,
այն ժամանակ հասկանալի կըլինի իւր-
բի անտանելի վիճակը. ամբարները
լիքն են ցորենով, ժողովուրդը քաղցած
է մնում. գիւղատէրերի փողի քսակները
լիքն են ոսկով և արծաթով, իսկ ժո-
ղովուրդը, բացի փող չունենալուց,
թաղուած է պարտքերի տակ. կառա-
վարութիւնը և քաղցած պաշտօնականե-
րն անտանելի կաշառքներ և տուգանքներ
ստանալու գործում սահմանն արդէն
անցել են. հոգեւոր իշխանութիւնը պար-
սից խանիկից աւելի անխղճօրէն, ան-
խղճի առաւելներն ու «աշխատանքներ»
է ստանում, 4 քաժինը յանձնում պար-
սիկ կառավարութեան իսկ մի բաժինը
լիքն է վերցնում. իսկ «աշխատանքներ»
ու տուգանքն ստանալուց յետոյ էլ
սովորեցնում են, որ գաղտնիք ոչ ոքի
չյայտնուի, սպանալով հոգեւոր գէղ-
քում կամ վրդ կորել ապ կամ առնել
կողորդողի... Իսկ այդ տեսակ անխղճու-
թիւնների դէմ խօսողներին աշխատած
են ոչնչացնել կամ հեռացնել, որպէսզի

առջև, 6—7 մարդ պարունակող քառա-
կուսի վանդակաւոր մը մէջ պիտի
գնալուէր: Վանքի միաբաններէն մին
իսկ կարգաւորէ, որ սեղանը ելլել և
անկէ դիտմ տեսարանը: Կընդգծուի
ու սեղանին մէջ պատկերը կըքաշու-
րեն ու դուրս կըլինեն: Գիր. Գիրիսու
իւր աթիւնէ վար իջած է ու կըպատ-
րաստուի քալի: Ես, տեսնելով աչքս ա-
ռածին չափ տեղերու բազմութիւնը,
կըքաշուիս. գրեթէ 7—8000 հոգի,
որքան ամենքն ալ միևնույն պատակի հա-
մար պատրաստ կըլինան, այն է՝ պա-
կիւրի դուրս հանուելու միջոցին տակէն
անցնել, որովհետեւ, ըստ իրենց հաւա-
տոյ, այդ միջոցին է, որ մարդու մը
ուրիշը կըքաշուի կամ աս բժշկու-
թիւն կըքաշուի: Խոսեմութիւն կըքա-
մարմն անմիջապէս եպիսկոպոսին ետէն
քալի իրեն ամենապատահով միջոց ու-
նակով շինելու: Փանի մը վարդապետների
ձեռք ձեռքի առած գիր. Գիրիսու
չըքաշուած են: Գիր. Գիրիսու հոգի
քալ մը կառնու յառաջանալու համար՝
անգամ մը ետեւ կընային, որ երկու
չուրջառով վարդապետների իրենց ձեռ-
քերուն վրայ ամբարձած են ս Բանդա-
լէնի նոր պատկերը՝ վարի ու վերի
երկու կողմերէն ամբողջութեամբ լի-
կալած են սեղանի դրան տուգանք առանց
կարելու քալի կամ շարժելու ժո-
ղովրդին ջերմանալով իւրեւ, կամ ան-
հաստակութիւն ըսելը, իւր գաղափար-
կալին հասած է. կզեր, սպասնալիք,
ձեռք, եկեղեցւոյ վիճակին, Եստու-
ծածին մտիկ ընող չկայ. այդ վայրկե-
սին ամենուն կուրքն ու այնքան ս.
Բանդալէնի անձնականութիւնն է՝ որ-
քան այդ պատկերը: Գործում գտնու-
րու, բոսնացի հարստանքներու տակ կը-

կարողանան առատութեամբ հնձել: Այս
ձեղ այն սարսափելի դժուրը, որի մէջ
վառուում է այն կողմերի, մանաւանդ
Սալմաստի և Ուրմու գիւղերի ժողո-
վուրդը:

Այս բոլորը գիտենալուց յետոյ՝ ամօթ
չէ մեզ համար անտարբեր մնալ և
ստանալու իշխանութեամբ անանասն
լինել ժողովրդի այս թշուառութեանը. պէտ
է գործին՝ գլուխ աննկուն ձեռնարկ
չառ չուտով. իսկ Սալմաստում և Ուր-
մու 4 տեղերում (Ռահվա, Դեպրաբաթի
Նախիջևն-թափա և քաղաքի մէջ) հա-
տարակութիւնը և բարեկարգութիւնն ի-
րենց ծախսով պէտք է բացեն գաղաց-
ները, գաղացները դնելով Թաւրիզի հա-
յուսնաց բարեգ. ընկերութեան հովանա-
ւորութեան տակ. իսկ եթէ՝ ոչ գիւղ
կառուել, ոչ էլ անհրաժեշտ գաղացնե-
րը կըքաշուեն, այն ժամանակ թող ոչ
ոք չըլլանայ, երբ, մի կարճ ժամանա-
կից յետոյ, լսեն, թէ այն կողմերում չի
մնացել և ոչ մի հայ:

Թիֆլիս, 19 սեպտեմբերի

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՈՒՆՆԵՐ, 19 սեպտեմբերի. — Մեր քա-
ղաքի վիճակը նիւթականի կողմից ա-
նախանձիկ է: Ծախքերը չափաւորաց
չառ են, միջոցաւ եկամուտը տասնեակ
հարաւորութիւն պակաս: Եկամուտի տարբեր
պէտք է լինել չընկալելի հոգեւոր, բայց
գրանք ևս ձեռքից ընկած են ըկեկել
ձեռքը շնորհիւ ոմն Համարաձում ըկի,
որ, ինչպէս ասում են, քաղաքի պիտի
վերցրել անյայտացրել է: Ուրիշ տարի-
ներ չկան, և քաղաքային ու վարչու-
թեան անդամների վրայ է մնում աղ-
բարները գտնել:

Այժմ առաջարկեցին 100 հազար լուր
պարտքի թուղթութիւն, որից պէտք է
վճարեն ռեպալիտ ուսումնարանի ապա-
ռիկը, մի քանի ուրիշ ծախքեր և մնա-
ցած մօտ 30 հազարը պէտք է, ինչպէս
առաջարկեց պ. քաղաքապետը, ծախ-
սեն թրքաց բաժնի կոյտուորը ծաճկե-
լու համար: Զարմանալի է. թուրքերը
ոչինչ չեն անում իրենց բաժնի բարեօր-

շարունակելու մեքենական արագութեամբ
այդքան բազմութեան ընդպատկերեալ
ի խոտարանացը. երկու աստիճաններու
մարակաց հարստանքներն ալ չեն զօրեր
ճամբայ բանալու, ու մենք կայնած տե-
ղերին ենք. ժողովուրդը դրան մէջէն
ճամբայ բանալու տեղ՝ դուրսէն սատակ
հրճակելով նենք կըլինուի, որով
նոյն իսկ եպիսկոպոսն ալ քանիցս
ինչալու վրայ կըլլայ: 4—5 քալ
եղող տեղ մը 5 6 վայրկեան չենք
կարող տանուլ, քանզի ժողովրդի ամե-
նասատակ հոսանքի տեղն էին: Քանի
մը անգամներ ամբողջ մարմնով, մանա-
ւանդ կուրծքս այնքան սեղմուցեալ դէ-
պի մեղ խուժող ամբողջ, որ կարծե-
ցի, թէ անպատճառ անպայման վիճակի
մէջ պիտի ինչամ: Եթէ ունէ մէկն այդ
վայրկեանի վրայ ինչամ, անկարելի էր, որ
անվնաս աղատուէր կամ ողջ մնայ,
դայդ նկատող անգամ չալիտի ըլլար. ու
հիմա կըրեակայեմ, թէ «տեղ մը ան-
գամ վար ինչալու տեղ չկար» ինչ բռն
է, և իրաւի ալ այդպէս էր մարդկային
այդ անպայման անպայմանութեան բաժն-
ած ան անհասկանալութիւնը՝ մի մի բու-
լուած գտնուած մը ներկայացնելով:
Վերջապէս շուրհուր մէջ ու խոշտա-
ղուած՝ անխոս գուրս պըծանք և ին-
թը շուրջ մը աւելնք. իսկ եպիսկոպո-
սն ու պատկերաբարձ վարդապետները
վանդակաւորան մէջ փակուելով ու
Բանդալէնի պատկերն անդ անդուր

ԼՈՒՆԴՆ.—Ռկյալսըրի գործակալը թիւը» ապագրում է պաշտօնական մի հաղորդադրութիւն Յապշապէցի, որը հերքում է այն լուրը, թէ Պրետորիւն է ուղարկուած երկաթուղւո մի արտակարգ գնացք բրիտանական գործակալին ընդկալ համար: Ընդ սմին սեւեռացնական է, որ բրիտանական գործակալին ոչ մի հրահանգ չի ուղարկուած Պրետորիայից նրա հեռանալու մասին:

ԼՈՒՆԴՆ.—Լրագրները հաղորդում են, թէ թալուհու նախագահութեամբ Օսթրոնի պալատում շարաթի օրը կը կայանայ զգալանի խորհրդի մի նիստ, որի ժամանակ, հաւանականաբար, կըվճարու պարլամենտը գումարի հոստոնման իր 17-ին:

